

ПЕДАГОГИКА ОЛИЙ ТАЪЛИМИ ТАЛАБАЛАРНИ БАДИИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИ ЎРГАНИШГА ЙЎНАЛТИРИШ

Солиева Мафтуна

Жиззах давлат педагогика унверситети, педагогика ва
психология факултети тютори

Аннотация:

Мақола педагогика олий таълими талабаларни бадий қадриятларни ўрганишга йўналтирилган бўлиб, унда бадий қадриятлар орқали креатив ғояларни илгари суриш масаласи ёритилган.

Калит сўз: Бадий, интеллектуал ғоя, креатив, ақлий ҳаракат, эстетик нафосат, бадий қадрият, эврестик.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 26.03.2021 йилдаги “**Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида**”ги ПҚ-5040-сон қарорида, мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотлар ва бунёдкорлик ишлари натижасида халқимизнинг онгу тафаккури, дунёқарашининг тубдан ўзгариб бораётганлиги «Миллий тикланишдан — миллий юксалиш сари» деган ҳаётбахш ғоя асосида тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Бироқ, қилинаётган барча саъйи – ҳаракатларга қарамасдан маънавий-маърифий ислохотларга тўсиқ бўлаётган муаммолар ҳам учраб турибди. Булар:

- маънавий-маърифий жараёнларни ташкил этишда яхлит тизим мавжуд эмаслиги;
- ёшларни маънавий таҳдидлардан ҳимоя қилиш борасида етарли даражада ташкилий-амалий ва илмий-тадқиқот ишлари олиб борилмаётганлигини мисол тартиқсида келтириб ўтиш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 26.03.2021 йилдаги “**Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида**”ги ПҚ-5040-сон қарорида мавжуд муаммоларни ҳал этиш, маънавий-маърифий ишларнинг самараси ва таъсирчанлигини ошириш мақсадида:

- жамиятда соғлом дунёқараш ва бунёдкорликни умуммиллий ҳаракатга айлантириш;
- оила, таълим ташкилотлари ва маҳаллаларда маънавий тарбиянинг узвийлигини таъминлаш;
- ёшларнинг ғоявий ва ахборот хуружларига қарши мафкуравий иммунитетини кучайтириш;
- маданият, адабиёт, кино, театр, мусиқа ва санъатнинг барча турлари, ноширлик-матбаа маҳсулотлари, оммавий ахборот воситаларида маънавий-ахлоқий мезонлар, миллий ва умуминсоний қадриятларнинг устуворлигига эришиш;
- терроризм, экстремизм, ақидапарастлик, одам савдоси, нарқобизнес ва бошқа хатарли таҳдидларга қарши самарали ғоявий кураш олиб бориш кабилар маънавий-маърифий

1 Воқеликни нафис санъат воситалари, усуллари, образлари орқали ифода этувчи; Бадиий адабиёт. Бадиий асар. Бадиий санъат. Бадиий фильм, Бадиий адабиётнинг замири ҳаётдир.

2 Бадиийликка тегишли, мансуб. Бадиий маҳорат. Бадиий тасвир. Бадиий тафаккур. Бадиий дид. Бадиий салоҳият. Масалан, Ижодда фақат ниятнинг ўзи кифоя қилмайди, шунга яраша бадиий салоҳият ва теран фикр ҳам зарур. Газетадан. Бадиий фикр ўзининг шакли билан туғилади. У. Норматов, Талант тарбияси.

3.Бадиий ижод билан боғлиқ ижодий фаолият. Бадиий раҳбар, бадиий хаваскорлар, бадиий жамоа⁴.

Интеллектуал ғоя.....

Креативлик....

Ақлий ҳаракат.....

Эстетик нафосат.....

Бадиий қадирият....

ЭВРИСТИКА (юн. пештзко — излайман, топаман) — 1) [масала](#) ечишнинг махсус усуллари (эвристик усуллар). Масалани аниқ математик моделларга таяниб ва анъанавий усуллардан фойдаланиб ечишнинг акси. Эвристик усуллардан фойдаланиш масалани ечиш вақтини анча қисқартиради. Бундай усулда олинган [ечим](#) энг тўғри ечим ҳисобланмайди, балки мумкин бўлган ечимлардан бири бўлади. Кўпинча, Эвристика ёрдамида қўйилган мақсадга эришиб бўлмайди. Баъзан психологик ва кибернетик адабиётда эвристик усулларга масалалар ечишнинг индуктив усуллари сифатида тушунилади;

2) ЭҲМ ([компьютер](#)) учун дастурлар тузиш усули (эвристик дастурлаш). Агар оддий дастурлар тузиш усулида дастурчи масалани ечишнинг тайёр мат. усулини ЭҲМ га «тушунарли» шаклга кодласа, эвристик дастурлашда у масалани ечишнинг интуитив (ҳис қилиб) тушуниладиган усулини шакллантиришга интилади. Бу [усул](#) ҳам олдинга қўйилган вазифани [мутлак ҳал](#) қилишга имкон бермайди;

3) махсулдор ижодий фикрлаш ([тафаккур](#)) жараёнини ташкил қилиш (эвристик [фаолият](#));

4) эвристик фаолиятни ўрганадиган [предмет](#); фикрлаш ҳақидаги фаннинг махсус бўлими. [Фан](#) сифатида психология, сунъий [интеллект](#) назарияси, структуравий лингвистика, ахборотлар назарияси предметларининг омехтаси сифатида ривожланади;

5) махсус ўқитиш усули ([Сукрот](#) суҳбатлари) ёки муаммоларни кўплашиб ҳал қилиш. Бунда [таълим](#) олаётган кишиларга йўналтирувчи [қўшимча](#) саволлар ва мисоллар берилади. Мураккаб муаммоларни кўплашиб ҳал қилишда [ғоя](#) муаллифига иштирокчилар йўналтирувчи саволлар, мисоллар, акс мисоллар беришади⁵.

⁴ <https://uz.wiktionary.org/wiki/badiiy>

⁵ <https://qomus.info/encyclopedia/cat-e/evristika-uz/>

Бадиий қадрият эса инсоннинг онгини ҳам моддий ҳам маънавий озиклантиради. Бадиийлик эстетик нафосат гўзаллик асарлари каби инсон онгини ҳам нафосат оламини мужассамлаштиради.

Бадиий онг ижтимоий онг шакллари сингари маълум даврларда ўзининг нисбий мустақиллиги туфайли жамият асосини ташкил этувчи баъзи моҳиятларни тубдан ўзгартириб боришга фаол таъсир кўрсатиш мумкин. Бадиий қадрият талаба иродасини намоён бўлишида катта рол ўйнайди. Бадиий қадриятни талабаларда шакллантиришда уларнинг умуммиллийлиги, тарихий ҳодисалар, ўтмиш маданиятига муҳаббат, миллий ифтихор туйғулари сифатида намоён бўлади. Бундан хулоса чиқариб айтиш мумкинки бадиий қадриятларни ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва ахлоқий омилларга суяниб миллий мафкура асосида ривожлантириш мақсадга мувофиқдир.

Талабаларни бадиий қадриятларни шакллантиришда қуйидагиларни бажар олиши зарур.

- бадиий таҳлил турлари ва уларни асарга тадбиқ этиш йўллари амалга ошириш;
- бадиий асарни ҳар томонлама чуқур таҳлил ета билиш;
- жаҳон адабиёти ва адабиётшунослиги тажрибаларини миллий адабиётга қўллаш билиш;
- бадиий таҳлил методлари тарихини англаш;
- барча турдаги асарларни таҳлил ета олиш.

Бадиий қадриятларни ўрганиш талабаларнинг адабий-эстетик тафаккурини юксалтиради, уларнинг эвристик ва креатив қобилиятини ривожлантиради, илмий мушоҳада қилишга ёрдам беради. Шунингдек, биз Чўлпоннинг «Адабиёт чин маъноси ила ўлган, сўнган, ўчган, ярадор кўнгилга руҳ бермак учун, фақат вужудимизга эмас, қонларимизга қадар сингишган қора балчиқларни тозалайдирғон, ўткур юрак кирларини ювадурғон тоза маърифат суви, хиралашган ойналаримизни ёруғ ва равшан қилайдирғон, чанг ва тупроғлар тўлган кўзларимизни артуб тозалайдирғон булоқ суви бўлғонликдан бизга ғоят керакдир» каби бадиийликка даҳлдор фикрлари ҳамма замонлар учун ҳам муҳим ва долзарблигини етказа олишимиз лозим. Бадиий қадриятларга йўналтиришда талабалар ўртасида тажриба синов ўтқиш ва уни оммалаштириш мақсадга мувофиқдир. Тажриба синов якуний хулосаларига таянган ҳолда бадиийликни шакллантириш дарслар кесимида келтирилиш даркордир. Тажриба синов дастурини тест шаклида ишлаб чиқиш ва уларни тарғиб қилиш лозим. Тажриба синов жараёнлари бадиий қадриятларни ривожлантирида яхшии самара беради.